

روزنامه‌های به زبان فرانسه در ایران

دانشمند گرامی، آقای مسعود برزین که پژوهشهای ایشان درباره‌ی مطبوعات جای شایسته‌ای در مواد مربوط به تاریخ مطبوعات دارد، در پایان مقاله‌ی خود فهرست کوتاهی از روزنامه‌های فرانسویان انتشاریافته در ایران داده‌اند. مطالعه‌ی این مقاله مرا برآن داشت که فهرست یاد شده را با افزودن برخی اشاره‌ها به ویژه اعتنا به روزنامه‌های دوزبانه و چند زبانه در حد اطلاع خود و دسترسی به مدارک و اسناد تکمیل کنم. بنابراین صورت زیر فراهم آمده که به ترتیب تاریخ انتشار است و امیدوارم پژوهندگان دیگر کمبودهای آن را برطرف سازند.

۱- لاپاتری La Patrie (وطن)

این روزنامه در تاریخ ۵ فوریه ۱۸۷۶ برابر با نهم محرم ۱۲۹۳ در تهران منتشر شد و چون نوشته‌های آن با مذاق دستگاه استبداد جور در نمی‌آمد پس از شماره‌ی نخست برای همیشه خاموش شد. مدیر و سردبیر آن بارودونورمان بلژیکی بود. از لاپاتری تاکنون هیچ نسخه‌ای به دست نیامده است.

۲- روزنامه علمیة دولت علیه ایران

این روزنامه‌ی ماهانه‌ی نامرتب، در اول شعبان ۱۲۸۰ ق (۱۱ ژانویه ۱۸۶۴) در تهران آغاز به انتشار کرد و همچون دیگر روزنامه‌های آن عصر دولتی و با چاپ سنگی بود. ترجمه برخی از مطالب روزنامه به زبانهای فرانسه و عربی در آن چاپ میشد. «روزنامه علمیة دولت علیه ایران» در ۴ تا ۱۷ صفحه به قطع ۳۴ × ۲۰ سانتیمتر انتشار یافته است.

۳- اکودوپرس Echo de Perse (صلای ایران)

روزنامه‌ی اکودوپرس در ۲۹ صفر ۱۳۰۲ ق (۱۲ مارس ۱۸۸۵) به زبان فرانسه منتشر شد و بدین ترتیب دومین روزنامه‌ی سراسر فرانسوی چاپ ایران بود. مدیریت روزنامه را دکتر مادل برعهده داشت. جز آنکه به ظاهر تنها يك شماره از اکودوپرس نشر یافته اطلاع دیگری از آن در اختیار ندارم.

۴- شرق

روزنامه‌ی روزانه‌ی شرق در ۱۴ رمضان ۱۳۲۷ (۳۰ سپتامبر ۱۹۰۹) جانشین روزنامه‌ی توقیف شده‌ی رعد شد و از شماره‌ی ۹۱ صفحه‌ی آخر آن به زبان فرانسه انتشار یافت. صاحب امتیاز و مدیر روزنامه سید ضیاءالدین طباطبائی و سردبیر آن هنگام افزودن صفحه‌ی فرانسه دکتر حسین‌خان کحال بود که سال بعد اندپاندانس پرس را منتشر ساخت. شرق به ترتیب در سه قطع ۵۷×۴۱ ، ۵۲×۳۸ ، ۵۶×۴۱ سانتیمتر در چهار صفحه‌ی چهار تا پنج‌ستونی چاپ میشد.

۵- اندپاندانس پرس. Indépendance Perse (استقلال ایران)

اولین شماره‌ی روزنامه‌ی فرانسه زبان اندپاندانس پرس در چهارم ژوئن ۱۹۱۰ (برابر با ۲۵ جمادی‌الاول ۱۳۲۸) به صورت هفتگی منتشر شد و بیش از سه شماره دوام نداشت. دکتر حسین‌خان کحال صاحب امتیاز و مدیر آن در ۲۲ جمادی‌الاول ۱۳۲۸ روزنامه‌ی فارسی زبان استقلال ایران را به عنوان ارگان حزب اتفاق و ترقی انتشار داد.

۶- برق

روزنامه‌ی «برق» در پنجم شوال ۱۳۲۸ (۹ اکتبر ۱۹۱۱) جانشین شرق شد و همان ویژگیهای «روزنامه‌ی یاد شده» - از جمله صفحه‌ی فرانسه‌زبان - را دارا بود. این روزنامه ابتدا هفته‌ی چهار شماره و پس از آن دو شماره در هفته انتشار می‌یافت. برق در چهار صفحه‌ی پنج‌ستونی به قطع ۵۷×۴۲ سانتیمتر چاپ میشد.

۷- بیطرف

روزنامه‌ی «بیطرف» از محرم ۱۳۳۱ ق (ژانویه ۱۹۱۳) در تهران به صاحب امتیازی و مدیریت حسین یوسفزاده منتشر شد و حدود نیمی از مطالب آن به زبان فرانسه و عنوان این بخش ترجمه‌ی نام روزنامه به فرانسه یعنی Impartial بود. «بیطرف» به ترتیب به صورت هفتگی، دو شماره در هفته و سرانجام هفته‌ای سه شماره انتشار یافته و جای خود را به «اطلاعات» داده‌است. این روزنامه در ۴ تا ۸ صفحه‌ی دوتا سه‌ستونی به ترتیب در قطع‌های ۳۵×۲۱ و ۴۲×۳۰ سانتیمتر چاپ شده است.

۸- ایرانشهر

روزنامه‌ی ماهانه‌ی «ایرانشهر» در جمادی‌الاول ۱۳۳۲ (آوریل ۱۹۱۴) در پاریس انتشار یافت و دارای سه صفحه به فارسی و یک صفحه به زبان فرانسه بود. ناشران ایرانشهر ناشناسند و برخی قرائن نشان می‌دهد که شادروانان پورداوود و کاظم‌زاده‌ی ایرانشهر در کار انتشار آن دست داشته‌اند. «ایرانشهر» در چهار صفحه‌ی چهارستونی به قطع 28×40.50 سانتیمتر به چاپ می‌رسید و هوادار دول محور بود.

۹- اطلاعات

در ۲۶ شعبان ۱۳۳۲ ق (بیستم ژوئیه ۱۹۱۴) روزنامه‌ی اطلاعات با حفظ ویژگیهای «بیطرف» به جای آن منتشر شد. در این هنگام میرزا علیخان زنجانی سردبیر روزنامه و سردبیر بخش فرانسه میشل حاجیان بود. «اطلاعات» هفته‌ی سه شماره در ۸ تا ۱۲ صفحه‌ی سه ستونی به قطع 30×42 سانتیمتر چاپ می‌شد. این روزنامه ارتباطی با روزنامه‌ی معروف اطلاعات که بعدها به صاحب امتیازی عباس مسعودی انتشار یافت ندارد.

۱۰- آلیانس فرانسز Alliance Française

برپایه‌ی برخی از منابع، روزنامه‌ی «آلیانس فرانسز» در ۱۲۹۸ خورشیدی (۱۹۱۹ م) از سوی موسسه‌ی آلیانس فرانسز به زبان فرانسه در تهران منتشر شده است. من به هیچ نسخه‌ی از این نشریه دست نیافتم.

۱۱- پارس

مجله‌ی پانزده روزه‌ی «پارس» به مدیریت ابوالقاسم لاهوتی و دانشمند ترك جلال انسی در استانبول از ششم شعبان ۱۳۳۹ ق (۱۵ آوریل ۱۹۲۱) آغاز به انتشار کرد و دو زبانه (فارسی - فرانسه) بود. سردبیری بخش فرانسه‌ی مجله را شادروان حسن مقدم (علی نوروز) برعهده داشت. این مجله در سی و دو صفحه‌ی دوستونی به قطع 14×21 سانتیمتر منتشر می‌شد.

۱۲- حصار عدل

اولین شماره‌ی روزنامه‌ی هفتگی «حصار عدل» در ۱۸ جدی ۱۳۰۱ (نهم ژانویه ۱۹۲۳) منتشر شد. صفحه‌ی آخر این روزنامه ابتدا به زبان فرانسه بود و پس از چندی به زبان روسی تبدیل یافت. صاحب امتیاز و مدیر این روزنامه حسین حسن‌زاده کسرائی و سردبیر آن ابوالقاسم ذوقی بوده است. «حصار عدل» در چهار صفحه‌ی دوستونی به قطع 28×40 سانتیمتر منتشر

میشد.

۱۳- ایران

«ایران» فصلنامه‌ای بود که از سوی کلوب بین‌المللی ایران در میزان ۱۳۰۲ (سپتامبر ۱۹۲۳) انتشار یافت و مدیریت و سردبیری آن را روانشاد استاد نصرالله فلسفی برعهده داشت. این مجله‌ی دو زبانه (فارسی - فرانسه) نخستین مجله‌ی تمبرشناسی ایران بود و به‌طور معمول در ده صفحه‌ی دوستونی به قطع ۲۰٫۵ × ۱۴ سانتیمتر چاپ میشد.

۱۴- شیر خورشید سرخ ایران

نشریه‌ی «شیر و خورشید سرخ ایران» به صورت یک مجله‌ی ماهانه از خرداد ۱۳۰۴ آغاز به انتشار کرد و بخشی از آن به زبان فرانسه بود. مجله به‌طور معمول در ۴۴ صفحه‌ی یک ستونی به قطع ۲۳ × ۱۵٫۵ سانتیمتر منتشر میشد.

۱۵- مسأزه دوتهران Messenger de Téheran (قاصد تهران)

این روزنامه‌ی منظم فرانسه زبان در شهریور ۱۳۰۴ (سپتامبر ۱۹۲۵) آغاز به انتشار کرد. «مسأزه دوتهران» هفته‌ای پنج شماره به مدیریت فرانسوا ملک‌کرم چاپ میشد و جز آنکه پس از شهریور بیست شماره‌ای از آن انتشار یافته در حال حاضر اطلاع دیگری در اختیار من نیست.

۱۶- رهنمای بانوان

مجله‌ی ماهانه‌ی «رهنمای بانوان» را شادروان عبدالرحمن سیف‌آزادبسال ۱۳۰۵ (۱۹۲۶) در برلین پایتخت آلمان به سه زبان فارسی - انگلیسی و فرانسه انتشار داد. این مجله در ۲۸ صفحه‌ی دوستونی به قطع ۳۱٫۵ × ۲۳٫۵ چاپ میشد.

۱۷- علم و هنر

«علم و هنر» مجله‌ی ماهانه‌ی بیست که در مهر ماه ۱۳۰۶ (اکتبر ۱۹۲۷) در برلین آغاز به انتشار کرد و صاحب امتیاز آن ابوالقاسم وثوق مهندس بود. سردبیری این مجله را محمد علی جمالزاده برعهده داشت. هر شماره از «علم و هنر» حاوی ۳ تا ۵ صفحه مطلب به زبانهای فرانسه و آلمانی بود، این مجله در ۴۶ تا ۶۲ صفحه‌ی دوستونی به قطع ۳۰٫۵ × ۲۳٫۵ سانتیمتر چاپ میشد.

۱۸- قلم آزاد

مجله‌ی ماهانه «قلم آزاد» در اول آبان ۱۳۰۸ (۲۳ اکتبر ۱۹۲۹) به صاحب امتیازی ح. معطر و سردبیری ع. حکمت شروع به نشر کرد. چهار صفحه از این مجله‌ی تجارتي به زبانهای فرانسه و انگلیسی بود. «قلم آزاد» در ۲۸ صفحه‌ی يك و دوستونی به قطع ۲۲×۳۴ ر۵۰ منتشر می‌شد.

۱۹- اطاق تجارت

مجله‌ی ماهانه‌ی «اطاق تجارت» در ۱۵ آبان ۱۳۰۸ (ششم نوامبر ۱۹۲۹) به مدیریت و سردبیری عباس مسعودی انتشار یافت و چنانکه از نامش پیداست ارگان اطاق تجارت و در واقع جانشین «راهنمای تجارتي ایران» - که نام دیگر آن «عصر جدید» است - بود و بعدها نیز به «اطاق بازرگانی» تغییر نام داد. «اطاق تجارت» در ۳۰ تا ۵۲ صفحه‌ی دوستونی به قطع ۱۹×۲۶ ر۵۰ انتشار می‌یافت.

۲۰- مجله گمرک ایران

«گمرک ایران» به صورت يك مجله‌ی ماهانه در آذر ۱۳۰۸ (دسامبر ۱۹۲۹) آغاز انتشار کرد و پیش از جنگ جهانی دوم به دو زبان فارسی و فرانسه چاپ می‌شد و پس از آن بخش فرانسه به انگلیسی تغییر یافت. ارگان اداره‌ی کل گمرکات در ۱۲۰ تا ۱۴۰ صفحه‌ی يك ستونی به قطع ۲۸×۲۱ سانتیمتر منتشر می‌شد.

۲۱- انوشیروان

مجله‌ی ماهانه‌ی «انوشیروان» به صاحب امتیازی و مدیریت گاسپار ماشوریان در فروردین ۱۳۱۰ (مارس ۱۹۳۱) به دو زبان فارسی و فرانسه انتشار یافت. این مجله‌ی حقوقی به‌طور معمول در ۶۶ صفحه‌ی دوستونی به قطع ۲۹×۲۱ سانتیمتر چاپ می‌شد.

۲۲- مجله‌ی مدرسه‌ی عالی فلاحت کرج

این مجله‌ی ماهانه که در برخی از منابع از آن به‌عنوان «فلاحت» یاد شده در فروردین ۱۳۱۰ (مارس ۱۹۳۱) آغاز به انتشار کرد و بخشی از مطالبش به زبان فرانسه بود. مجله به‌طور معمول در چهل و چهار صفحه‌ی يك ستونی به قطع ۲۷×۱۹ سانتیمتر به چاپ می‌رسید.

۲۳- ژورنال دوتهران Journal de Téhéran

درباره‌ی این روزنامه نگاه کنید به شرح جامع آقاسی مسعود برزین

«مطبوعات فرانسوی زبان در ایران» در «آینده» ش ۶ و ۷ سال سیزدهم صص ۴۰۹-۱۲.

۲۴- جمعیت طرفداران جامعه ملل

ارگان جمعیت طرفدار جامعه ملل در خرداد ۱۳۱۴ آغاز به انتشار کرد و مجله‌ی فصلی بود. مدیریت آن را عباس مسعودی سردبیری‌اش را دکتر احمد متین دفتری برعهده داشتند. کمتر از نیمی از مطالب این مجله به زبان فرانسه است. «جمعیت طرفداران جامعه ملل» اغلب در ۶۰ صفحه‌ی یک ستونی به قطع ۲۶۵۰ × ۱۹۵۰ سانتیمتر چاپ می‌شود.

۲۵- جهانگردی

کانون جهانگردی ایران مجله‌ی ماهانه‌ی سه‌زبانه‌ی (فارسی - فرانسه - انگلیسی) خود را در اردیبهشت ۱۳۱۵ (آوریل ۱۹۳۶) به مدیریت عباس مسعودی انتشار داد. مشخصات این مجله را در حال حاضر در اختیار ندارم.

۲۶- دامپزشکی

مجله‌ی ماهانه‌ی «دامپزشکی» در فروردین ۱۳۱۶ (مارس ۱۹۳۷) از سوی اداره‌ی کل دامپزشکی انتشار یافت. دکتر عبدالله حامدی و پس از وی دکتر محمدحسین میمندی‌نژاد مدیریت و سردبیری آن را برعهده داشتند. این مجله در سال اول ۸ شماره به فارسی و ۴ شماره‌ی جداگانه به فرانسه انتشار داده است. مجله‌ی «دامپزشکی» در ۵۶ تا ۶۸ صفحه‌ی یک‌ستونی به قطع ۲۳ × ۱۶۵۰ سانتیمتر چاپ می‌شود.

مطبوعات فرانسه زبان ایران پس از شهریور ۱۳۳۰

پس از اشغال وطن ما از سوی متفقین، ژورنال دوتهران به انتشار خود ادامه داد و تا به امروز نامدارترین روزنامه‌ی فرانسه زبان ایران بوده است. علاوه بر آن انبوهی از روزنامه‌ها و مجله‌های فرانسه زبان و یا دوزبانه و چند زبانه نیز در تهران منتشر شده که بی‌گمان آقای مسعود برزین در گفتارجمعی که بنابه شماره‌ی مجله‌ی آینده در دست تهیه دارند ذکر خواهند فرمود. صورت پاره‌ی از این نشریات بدین قرار است:

نشریات فرانسه زبان (- و فرانسه - انگلیسی)

۱- لانوول نوروپ La Nouvelle Europe (اروپای نو) بولتن ماهانه‌ی سفارت

لهستان در تهران (۱۳۲۲).

- ۲- يك شماره از مسأزه دوتهران كه پس از دهسال وقفه، در ژوئن ۱۹۴۶ به دو زبان فرانسه و انگلیسی منتشر شده و با حزب آزادی ارتباط داشت.
- ۳- اوریان پانوراما Orient Panorama (چشم انداز خاور) به صاحب امتیاز دکتر هاشم طاهباز (سال تأسیس؟)
- ۴- کیهان فرانسه (۱۳۳۸)
- ۵- لیران L'Iran نشریه‌ی وزارت اطلاعات (سال تأسیس؟)
- ۶- ایران پترول Iran Petrol (نفت ایران) (۱۳۴۱)
- ۷- دیسکوسیون سور لالفابتیزاسیون Discussion sur l'Alphabetisation (گفت‌وگو درباره‌ی سوادآموزی) این نشریه در ۱۳۴۸ انتشار یافت و دوسال بعد به Travail de l'Alphabetisation (کارسوادآموزی) تغییر نام داد.
- ۸- اتود ایستوریک دولیران Etudes Historique de l'Iran (پژوهشهای تاریخی ایران) در ۱۳۵۰ از سوی مجله‌ی «بررسیهای تاریخی» منتشر شد.
- ۹- پژوهنده (۱۳۵۵) به فرانسه و انگلیسی
- ۱۰- Iranian Review of International Relation (مجله‌ی ایرانی روابط بین‌المللی) به فرانسه و انگلیسی (۱۳۵۳)

برخی از نشریات فارسی - فرانسه و یا چندزبانه

- جهان پزشکی - گزارش کمیسیون ملی یونسکو در ایران - آفات و بیماریهای نباتی - مجله‌ی مردمشناسی - Acta Medica Iranica - مجله‌ی دانشکده‌ی جنگلداری دانشگاه تهران - مجله‌ی دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران - مجله‌ی دانشکده‌ی منابع طبیعی - هنر معماری - نشریه‌ی دانشکده‌ی علوم دانشگاه تهران - نشریه‌ی دانشکده‌ی فنی دانشگاه تهران - مجله‌ی کار - باستانشناسی و هنر ایران - مجله‌ی اثر Information et Nouveautés Techniques - مجله‌ی بهداشت ایران

قندیه و سمریه

دو رساله در تاریخ مرادات و جغرافیای سمرقند

از محمدبن جلیل سمرقندی و ابوطاهر خواجه سمرقندی

به کوشش ایرج افشار

از انتشارات موسسه فرهنگی جهانگیری - ۱۳۶۷

۱۳۰۰ ریال